

PEDAGOGY

**ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ**

канд. пед. наук, **Павлюк Н. П.**

Україна, м. Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_wos/31032019/6391

ARTICLE INFO

Received: 27 January 2019

Accepted: 22 March 2019

Published: 31 March 2019

KEYWORDS

competence,
competence approach,
key competency,
subject competence,
punctuation exercises.

ABSTRACT

The article analyzes the essence of the concepts of "competence", "competence approach" in linguistic and linguistic-didactic literature, delineates the terms "competence", defines the main content of the definitions of "key competency", "subject competence".

In the scientific research it is noted that the priority idea of the course of the Ukrainian language in the main school is the formation of the communicative competence of students through the implementation of four content lines: speech, linguistic, socio-cultural and active (strategic). The article proposes a system of spelling exercises and tasks for students 5-9, consisting of four stages, each of which has a defined content of work.

Citation: Павлюк Н. П. (2019) Formuvannia Punktuatsiinoi Kompetentnosti Uchniv Osnovnoi Shkoly. *International Academy Journal Web of Scholar*. 3(33). doi: 10.31435/rsglobal_wos/31032019/6391

Copyright: © 2019 Павлюк Н. П. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Спрямованість системи шкільної освіти на засвоєння інформації про досягнення науки, техніки й культури, яка була виправданою ще декілька десятиліть тому, сьогодні вже не відповідають потребам сучасного соціального замовлення, що вимагає не учня-ерудита з енциклопедичними знаннями, а особистість зі сформованими комунікативними вміннями й навичками, яка здатна самостійно знайти та проаналізувати необхідну інформацію, критично мислити, працювати результативно, адаптуватися до нових умов соціуму. Адже впродовж останніх років стрімко розвиваються інформаційно-комунікативні технології, у процесі яких інформація „старіє” і втрачає свою цінність значно швидше, ніж це було 10 чи 20 років тому. У зв'язку з цим нині відбувається переорієнтування української освіти, що засвідчено у змісті чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, який ґрунтується на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів. Термін „компетентнісний підхід” відносно новий в українській лінгводидактиці, тому спостерігаємо неоднозначність його трактування.

Оскільки **мета** нашої розвідки полягає у визначенні змісту, структури правописної компетентності та основних шляхів її реалізації на уроках рідної мови і в процесі навчання студентів-філологів, ми ставимо перед собою завдання визначити зміст, структуру правописної компетентності.

Результати дослідження. У дослідженнях сучасних лінгводидактів, які вивчали питання компетентнісного підходу до навчання, велику увагу зосереджено осмисленню таких понять, як „компетенція” і „компетентність”. Ці два терміни тривалий час були предметом дискусій, оскільки аналіз наукових джерел засвідчив, що мовознавці та лінгводидакти по-різному підходять до їх визначень. Донедавна терміни „компетенція” і „компетентність” вживались як синонімічні лексичні структури. Ця схожість не випадкова, так як обидва поняття походять від латинського слова

„competentia” – узгодженість, відповідність, а „compete” – відповідати, бути здатним [1, с. 217]. Щоб не виникали труднощі перекладу, слід чітко розмежувати ці два терміни, що згодом було запропоновано сучасними лінгводидактами. Так, Т. Байбара, Н. Бібік, А. Богуш, М. Вашуленко, Л. Мамчур, М. Пентилюк, О. Пометун, К. Пономарьова, О. Савченко, Г. Шелехова, А. Ярмолук та ін. у своїх наукових дослідженнях розрізняють поняття „компетенція” і „компетентність”. Учені розглядають „компетенцію” як категорію об’єктивну, тобто як норму, вимогу, ціль, а „компетентність” – суб’єктивну, особистісну, як результат оволодіння певною компетенцією. Як бачимо, об’єктивні умови називають компетенцією і розуміють їх як коло питань, з якими учень має бути обізнаний, або сферу діяльності, у якій він повинен бути компетентним. Як суб’єктивні умови, тобто компетентності, трактується здатність школяра, набута у процесі навчання (включає знання, вміння, навички, цінності і ставлення), яка може реалізована на практиці[2].

Звернемося до лексикографічних праць, у яких знаходимо таке тлумачення понять: „компетенція” у „Великому тлумачному словнику української мови” визначається як „добра обізнаність із чим-небудь”, а „компетентність” – „властивість із значенням компетентний; який має достатні знання в якій-небудь галузі: який з чим-небудь добре обізнаний” [3, с. 443]. У словнику іншомовних слів „компетенція” подається як „знання, якими володіє особа”, а „компетентність” – це: „1) володіння знаннями; 2) володіння компетенцією”, звідси „компетентний – той, хто володіє компетенцією або обізнаний у певній галузі”[4, с. 247].

Енциклопедія освіти подає таке визначення цих понять: „компетенція – відчужена від суб’єкта, наперед задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності у певній сфері, тобто соціально закріпленій результат; можуть бути виведені як реальні вимоги до засвоєння учнями сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлень з певної галузі знань, якостей особистості, яка діє в суспільстві; компетентність – набута характеристика особистості, що сприяє успішному входженню молодій людині в життя сучасного суспільства, інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з накопичення знань, умінь і навичок до формування і розвитку здатності практично діяти”[5, с. 408-409].

Тривалі наукові дискусії дозволили виокремити чотири базові характеристики поняття „компетентність”: 1) використання компетентності завжди відбувається у певному контексті (у конкретній навчальній ситуації); 2) компетентність завжди є результатом, вона характеризує те, що може зробити індивід, а не описує чи розповідає про процес, під час якого він набув цю компетентність (наприклад, учень показує, що саме він уміє, а не розповідає „Я читав, я писав...”); 3) для вимірювання здатності індивіда користуватися компетентністю потрібні чітко визначені та затверджені стандарти; 4) компетентність є мірою того, що індивід може зробити у конкретно визначений час [6, с. 13-16].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що останнім часом лінгводидакти використовують обидва терміни, співвідносячи „компетенцію” і „компетентність”.

В оновленій програми з української мови зазначено, що компетентність сьогодні вважається передумовою успішної самореалізації випускника в суспільстві й передумовою розвитку самого суспільства [7].

Заслуговує на увагу трактування поняття „компетентнісного підходу” О. Овчарук. Дослідниця визначає це як „спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості”[8, с. 66]. Під поняттям „ключової компетентності” ми розуміємо „спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів”. А предметну компетентність потрібно розглядати як „набутий учнями у процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов’язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань”[9].

Мовна компетентність включає такі складові: фонетичну, орфоепічну, лексичну, граматичну, правописну та ін. (див. рис. 1).

Формування правописної компетентності передбачає досягнення пунктуаційної грамотності учнів.

На наше переконання, сформувати в учнів внутрішню потребу у правописній грамотності, виробити міцні пунктуаційні вміння й навички цілком можливо шляхом впровадження ефективної

системи вправ і завдань з пунктуації. І. Хом'як наголошує, що системність вправ – це перша і головна умова їх успіху, „нестача цієї системності – головна причина, чому чисельні і тривалі вправи з орфографії дають досить невисокі результати”[10, с. 176].

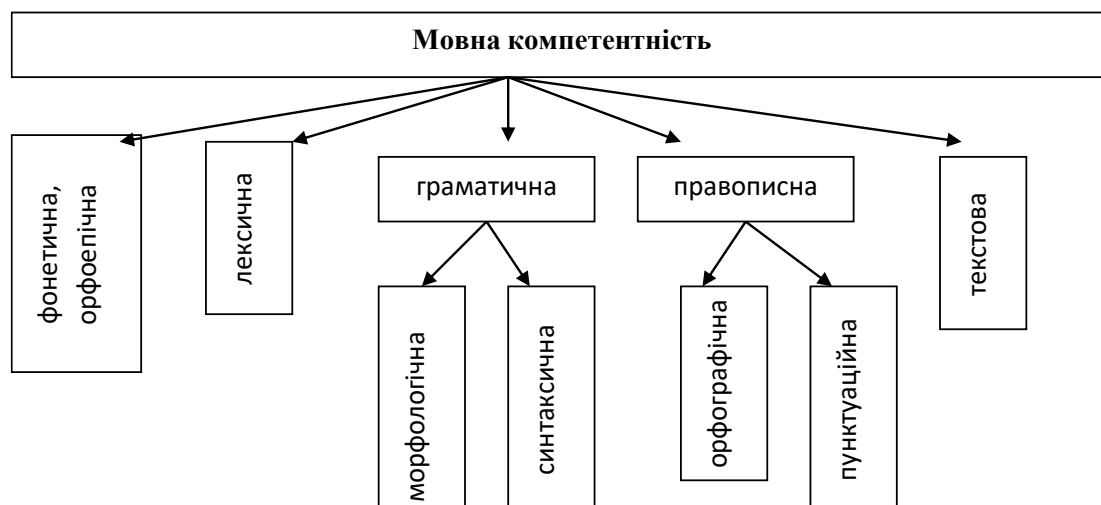

Рис. 1

На основі вищенаведених трактувань ми розробили власну систему вправ для учнів 5-9 класів з урахуванням етапів роботи з пунктуації:

I етап – підготовчий: визначення орфограм і пунктограм у реченнях пропонованого тексту;

II етап – діяльнісний: застосування теоретичних приписів у процесі вибору правильних написань закріплення правописних знань шляхом застосування продуктивних, конструктивних вправ;

III етап – комунікативно-творчий: автоматизація набутих учнями правописних знань і вмінь у процесі виконання творчих робіт;

IV етап – контрольньо-корекційний: контроль і корекція орфографічних і пунктуаційних знань, вмінь і навичок.

На **першому етапі** необхідно навчити школярів виявляти пунктограми. Для вироблення вмінь „бачити” пунктограми необхідно планувати виконання вправ у визначеній методикою послідовності: а) вправи на розпізнавання пунктограм під час зорового сприймання тексту; б) вправи на розпізнавання пунктограм під час сприймання тексту на слух; в) вправи для записування текстів із пропуском пунктограм.

Вправи на розпізнавання пунктограм під час зорового сприймання тексту.

Завдання 1. Підрахуйте кількість частин-речень і поясніть розташування розділових знаків.

Хто стане заперечувати що лише на багатючому ґрунті рідної мови могли вирости нев'янучі шедеври Коцюбинського, Стефаника. Хто стане заперечувати, що багатюча народна мова – це одне з тих вищих художніх достоїнств, якими чарують нас і героїчний епос “Тараса Бульби”, і “Тихий Дон”, і кращі твори української класики. Запашина мова надає таким творам свого неповторного аромату (О. Гончар).

Завдання 2. Розкрийте головну думку вислову Олесь Гончара.

Вправи на розпізнавання пунктограм під час сприймання тексту на слух.

Завдання 1. *Із прослуханого тексту виписати речення-репліки, у яких виражено: а) радість від нового звершення (досягнення); б) здивування від нерозуміння звичайних речей, несприйняття успіхів ближнього.*

Політ

Джмелик помахав крильцями дужче й полетів.

*І так йому стало весело від цього що він замахав ще дужче крильцями й голосно заспівав
А я літаю А я літаю*

Ну й що з того ну й що з того джмелику здивувалася чорна гарна мушка.

Справді дивного в цьому не було нічого. І мушка літала і бджоли літали і оси і багато джмелів з їхнього рою і всі вони гомоніли гуділи поспішали. Малесенький джмелик полетів з усіма. А всі поспішали на запашний барвистий луг. Це квіти зробили його таким запашиим і барвистим бо їх було багато-багато синіх червоних оранжевих.

Кожна бджілка кожна комашка летить до якоїсь квітки і не думає про те що їй джмелика треба познайомити. (О. Іваненко, 116 сл.)

Завдання 2. Подумайте, які розділові знаки ви поставили б у цих реченнях? Чому? Наведіть власні приклади.

Вправи для записування текстів із пропуском пунктограм.

Завдання 1. *Перепишіть речення. Поставте розділові знаки, визначте смислові зв'язки між частинами складносурядного речення.*

Ти глянула поглядом владним безжалісна музо і серце моє затремтіло і пісня моя залунала а ти моя владарко горда втішалася піснею бранки і очі твої променіли вогнем переможним і вабив мене той огонь і про все заставляв забувати (Леся Українка). А літо йде полями і гаями і вітер віє і цвіте блакить (А. Малишко). І дощ і сніг і віхола і вітер (Л. Костенко).

На діяльнісному етапі застосування теоретичних приписів у процесі вибору правильних написань учні повинні навчитися обґрунтовувати написання за допомогою вивчених правописних правил, вміти застосовувати вивчені пунктограми у точно визначених стандартних та змінених умовах. На цьому етапі слід проводити продуктивні та конструктивні вправи.

Текстуальне списування ще називають копіюванням через відтворення тексту без будь-яких змін, а **ускладнене** має на меті виконання правописного завдання із застосуванням правила. Під час текстуального й ускладненого списування у школярів розвивається увага, спостережливість, зорова та моторна пам'ять.

Виконуючи **продуктивні вправи за зразком**, учні добирають власні приклади на відповідне правило, виписують із підручників, словників, художніх текстів відповідний матеріал, за зразком конструюють мовні одиниці, замінюють одні форми іншими. Під час виконання **вправ за інструкцією** вчитель визначає послідовність роботи і прийоми виконання, але точного зразка для копіювання вже не подає. Для виконання **вправ за завданням** слід чітко формулювати мету та завдання роботи, вказувати на відповідний матеріал, а дії, прийоми, операції та послідовність їх застосування учні визначають самі.

Наприклад: 1. Прочитати текст:

А. Ясне сонце почало підніматися десь далеко за лісом. Його червоний світ слався в лісі по снігу. На опущених інєєм високих гілках стрибало його ясне проміння, висвічуючи то жовто-зеленими, то червоно-синіми іскорками.

Б. Ясне сонце почало підніматися десь далеко за лісом, і його червоний світ слався в лісі по снігу, а на опущених інєєм високих гілках стрибало його ясне проміння, висвічуючи то жовто-зеленими, то червоно-синіми іскорками (Панас Мирний).

2. Зіставити уривки описів. Чим вони відрізняються?

3. Прочитати обидва уривки вголос, правильно інтонуючи їх. Дати характеристику інтонації в обох випадках. Яка роль розділових знаків?

4. Подумати, чому Панас Мирний використав в описі складні речення, а не прості. Коли надають перевагу складносурядним реченням?

5. Визначити смислові зв'язки між складовими частинами складносурядного речення, вмотивувати використання сполучників. Якими ще реченнями можна передати цей опис?

6. Подумати, які з описів будуть ближчими між собою: ті, що складаються з простих речень і складносурядного чи складносурядного та безсполучникового? Про що свідчить наявність кількох синонімічних варіантів одного й того ж уривка?

Під час виконання конструктивних вправ учні закріплюють правописні знання, вчать знаходити пунктуаційні помилки у своїй і чужій роботі.

Синтетичне конструювання як вид мовленнєвих вправ передбачає розвиток навичок будувати речення, тексти відповідно до мети й умов висловлювання.

Наприклад: **Версифікація.** *Позмагайтеся з поетом. У вас на картках записано перший рядок поезії та останнє слово кожного наступного рядка. Складіть вірш (по двох), використовуючи дієприслівники і дієприслівникові звороти, правильно розставляючи розділові знаки:*

*Проходить осінь посміхаючись барвисто
.....води.
.....листом
.....сади.*

На етапі автоматизації набутих учнями правописних знань і вмінь у процесі виконання творчих робіт сформовані у школярів правописні вміння доводяться до автоматизму, учні створюють зв'язні висловлювання у певному стилі залежно від типу мовлення, дотримуючись правил пунктуації.

Наприклад: *І. Укладіть висловлювання, використовуйте вставні слова. Поясніть уживання розділових знаків.*

А. Уявіть, що ви археолог 2250 року. Уся інформація на вашій планеті закладена в комп'ютери. Тому, звичайно, ви вперше побачили словник. Зробіть опис вашої сенсаційної знахідки.

Б. Вам терміново необхідний словник для роботи над новою книгою. Ви знайшли потрібний словник у бібліотеці, але його дають лише під розписку. Напишіть розписку, яку ви дасте бібліотекарю.

В. Уявіть, що ви журналіст. Подумайте над такою проблемою: чи потрібні нашим сучасникам словники? Які нові словники ви б запропонували? Не забувайте, що вам потрібно висвітлити проблемне питання, спираючись на різні точки зору.

Г. Ви – письменник. Вас запросили на зустріч із школярами. Як би ви розповіли про словник? Подумайте над образами, які можна використати (пригадайте твори з літератури).

Ґ. Уявіть свою розмову з мамою. Ви хочете переконати її, що вам конче необхідний словник. Дайте зразок відповідної бесіди (пам'ятайте, що для такої розмови характерні неповні речення, побутова лексика).

Кожна група виконує своє завдання. Потім представник кожної групи читає написане вголос (не читаючи інструкцій). Учні повинні здогадатися, які інструкції виконувалися, проаналізувати, чи правильно дібрані мовні засоби, вставні слова залежно від ситуації.

На етапі контролю і корекції правописних знань, умінь і навичок учителі отримують інформацію про ступінь засвоєння учнями пунктуаційного матеріалу, аналізуються і виправляються правописні помилки у контрольних роботах школярів. Основний вид вправ – робота над помилками.

Висновки. 1. Використовуючи систему правописних вправ і завдань ми вдосконалюємо мовлення учнів, формуємо пунктуаційні уміння й навички і в такий спосіб розвиваємо правописну компетентність школярів сучасних навчально-виховних закладів.

2. Обґрунтування складових правописної компетентності свідчить про її багаторівневий характер, важливість її формування для розвитку особистості учнів.

3. Основою формування правописної компетентності можна вважати програмовий матеріал, методичні посібники, інтерактивні методи навчання, засоби навчання, вивчення пунктуації на текстовій основі та інше.

4. Важлива роль у формуванні правописної компетентності відводиться вчителю, який має проаналізувати, готуючись до уроку, як саме пунктуаційний матеріал можна використати для розвитку в учнів правописної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і головн. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2002.
2. Вербицкий А. А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции / А. А. Вербицкий, О. Г. Ларионова. – М.: Логос, 2010. – 336 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // zakon.rada.gov.ua/laws/show.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004.
6. Латино-русский словарь / под. ред. И. Х. Дворецкого. – М.: Русский язык, 1976.
7. Локшина С. М. Краткий словарь иностранных слов / С. М. Локшина. – М.: Русский язык, 1989.
8. Програма „Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (зі змінами, внесеними у 2015 році). 5-9 класи. // mon.gov.ua/content/Освіта/ukrayinska-mova-5-9-klas-nova-programa.
9. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід як чинник модернізації змісту освіти / О. Я. Савченко // „Наука і освіта”, № 4, К. – 2011.
10. Ушаков М. В. Обучение орфографии в связи с развитием речи: методическое пособие для учителей V – VIII классов / М. В. Ушаков. – М.–Л.: АПН РСФСР, 1947. – 90 с.
11. Хом'як І. М. Лінгво-методичні засади навчання орфографії української мови в основній школі: дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : 13.00.02. „Теорія та методика навчання (українська мова)” / Іван Миколайович Хом'як. – К., 2002.